

Anna Skrzypek

EUROPA SOCJALNA – KONCEPCJA SOCJALDEMOKRATÓW

Przedmiotem niniejszego artykułu są rozważania nad pojęciem Europy Socjalnej, które prawie przed pół wiekiem trafiło do słownika współczesnej polityki. Pojęcie to jest określeniem czym jest, a raczej czym powinna charakteryzować się Europa przyszłości, Europa, jaka nastąpiła po fazie wielonarodowych imperiów, a następnie państw narodowych i która obecnie przyjęła postać Unii Europejskiej. Dzisiejsza Unia Europejska jest porozumieniem suwerennych państw, które ewoluje ku wyższej formie zespolenia posiadając kilka wspólnych stałych lub periodycznie zbierających się instytucji władzy, a postulat Europy Socjalnej, to postulat prowadzenia przez nie takiej polityki, która doprowadziłaby do zawartego w badanym pojęciu celu.

Droga do Unii Europejskiej rozpoczynająca się w latach 40. XX wieku prowadziła przez rozwijające się formy integracji gospodarczej, w której uczestniczyło początkowo sześć państw, a która to liczba z biegiem lat zwiększała się. Rzeczony sześć państw utworzyło na początku lat pięćdziesiątych Europejską Wspólnotę Węgla i Stali, która oprócz realizacji zadania wynikającego z jego nazwy, powołała w 1952 r. własne Zgromadzenie Parlamentarne, instytucję, która w blisko trzydzieści

*doktorantka Instytutu Nauk Politycznych Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Sekretarz Generalny ECOSY – Młodzieżówka Partii Europejskich Socjalistów.

lat później przekształci się w Parlament Europejski. Dla niniejszych rozważań istotne jest, że posłowie do tego parlamentu utworzyli w nim kluby nie na zasadzie narodowej, ale przynależności do rodzin ideologicznych. Trzy najstarsze z nich okazały się niezwykle trwałe, wspólnie kształtując proces europejskiej integracji. Kluby te, zwane grupami parlamentarnymi utworzyła chrześcijańska demokracja, liberałowie i socjaldemokracja. Wszystkie grupy stworzyły sobie zaplecza w postaci forumów, na których partie z krajów członkowskich mogły dogadywać się odnośnie linii politycznej, jaką chciały realizować. Partie socjalistyczne będące członkami II Międzynarodówki stworzyły takie forum w postaci Biura Związku Partii Socjalistycznych Wspólnoty Europejskiej¹ (PSWE).

Integracja Europy przebiegała początkowo na bazie ekonomicznej, której charakter określała nazwa organizacji, w którą przekształciła się EWWiS – Europejska Wspólnota Gospodarcza czyli Wspólny Rynek. Po kilkunastu latach gospodarczego sukcesu, pod koniec lat sześćdziesiątych wystąpił kryzys, głównie w sferze politycznej, wyrażający się w demonstracjach ulicznych, doprowadzając do zmiany sił będących u władzy. Do tych zmian ustosunkował się kolejny, VIII Kongres SPWE obradujący w Brukseli w czerwcu 1971 r.² W jego programowym oświadczeniu zarysowano koncepcję Europy Socjalnej, które to określenie padnie w dwa lata później. Na razie jednak, Kongres z nadzieją na zbudowanie „Stanów Zjednoczonych Europy” optował za transferem władzy do wspólnej egzekutywy funkcjonującej pod demokratyczną kontrolą.

Odpowiadało to zamysłom konferencji szefów państw i rządów EWG, później zinstytucjonalizowanej w postaci Rady Europejskiej, forum na którym zapadały kierunkowe decyzje. Na naradzie w Paryżu jesienią 1972 r. postanowiono w perspektywie dekady rozbudować EWG o unię gospodarczo-walutową. Nieprecyzyjne określenie „unia”, zapro-

¹ Zgodnie z traktatami rzymskimi wspólnota obejmowała EWWiS, EWG i Euratom.

² Resolution on the enlargement of the European Community 8th Congress of the social democratic parties in the European Community. Brussels 28,29 and 30 June 1971. Archiwum Partii Europejskich Socjalistów w Brukseli (cyt. Dalej APES). Ponieważ archiwum to nie jest uporządkowane, muszę ograniczyć się do podawania jedynie nazw dokumentów.

ponowali Francuzi, aby uniknąć sporów między federalistami³ a funkcjonalistami⁴. Kanclerz RFN, socjaldemokrata Willy Brandt zabierając głos na tym spotkaniu, wprowadził do słownika politycznego termin „unii socjalnej”, mówiąc „milionom europejskich pracowników należy oznajmić, że nie chodzi tylko o ‘Europę interesu’, ale także o Europę pracujących ludzi i ich jakość życia”⁵. Uczestnicy narady przyjmując tę krytykę, uznali za pożądane wiązanie w procesie integracji, polityki gospodarczej z polityką społeczną, by wyrównać standardy życiowe obywateli w państwach członkowskich. Zmiana w sposobie postrzegania zintegrowanej Europy przez czołowych polityków była, jeśli nie epokowa, to z pewnością pokoleniowa. Odrzucono iluzję, że rozwój gospodarczy rozwiąże wszystkie problemy, z pokorą konstatując, że nie można się obejść bez prospołecznych rozwiązań politycznych.

Instrumentem likwidującym lokalne dysproporcje w poziomie życia miał stać się Fundusz Rozwoju Regionalnego. Zobligowana w tej sprawie Komisja Europejska wypracowała założenia polityki społecznej, które Rada Wspólnot przedstawiła następnie, jako Program Socjalny. Przewidywano polepszenie warunków zatrudnienia, pracy i życia mieszkańców, równe traktowanie mężczyzn i kobiet, gwarancje praw pracowniczych w przedsiębiorstwie oraz polepszenie ochrony życia i zdrowia zatrudnionych⁶. Pomysł unii socjalnej traktowano jako an-

³ Richard Corbett „The European Parliament’s Role in Closer EU Integration” Wyd. MacMillan Press London 1998, s. 2-3

⁴ Federaliści – zwolennicy utworzenia federalnego państwa: Europa, funkcjoniści – zwolennicy zacieśniającej się współpracy istniejących państw przynależnych do rzeźzonej organizacji.

⁵ M. Grewiński, Europejski fundusz społeczny jako instrument integracji socjalnej Unii Europejskiej. Warszawa 2001, s. 17.

⁶ Komisja Programu socjalnego w 1973 roku wypracowała zakresy działania, jakie powinny zawierać się w unii socjalnej: – przyczynianie się do lepszego rozwiązywania podobnych problemów socjalnych, które występują we wszystkich krajach Wspólnot; – przyczynianie się do tego, by mniej faworyzowane i rozwinięte kraje Wspólnot mogły rozwiązywać swoje problemy w ramach solidaryzmu wspólnotowego; – przyczynianie się do socjalnego postępu i wyrównywanie różnic między gospodarkami narodowymi. Mirosława Skawińska, Przyszłość polityki społecznej w zintegrowanej Europie. [w:] Dylematy integracji europejskiej. Red. R.Kmieciak, T.Wallas, Poznań 2004, s. 106.

tidotum na rosnące bezrobocie, które powoli stawało się zjawiskiem chronicznym.

Socjaldemokraci postulat wzmocnienia wymiaru socjalnego Wspólnoty Europejskiej uczynili programowym na IX Kongres PSWE (Bonn 26-27 kwietnia 1973 r.). Dewizą zjazdu było *W kierunku Europy Socjalnej*⁷, sformułowane z intencją pokazania, że polityka musi wspierać społeczeństwo. Socjaldemokraci kładli nacisk na stworzenie warunków pełnego zatrudnienia, zabezpieczeń socjalnych i nadania kontekstu społecznego relacjom sfery produkcji. Uważali ponadto, że wszystkie aspekty polityki pan-europejskiej winny być powiązane z celami społecznymi. W wymiarze walki klasowej prowadzonej przez socjalistów⁸ od z górą wieku, zarysowywało się wyraźne przejście od dawnych haseł zwiększenia wynagrodzeń, do holistycznego traktowania społeczeństwa i warunków jego życia. Z uwagi na wielkość wspólnego rynku i panujące współzależności państw członkowskich, socjaliści uważali, że europejska polityka socjalna to zarazem kwestia solidarności.

Wyidealizowana Europa przyszłości miała zmienić strukturę swego społeczeństwa dostosowując się do wszechobejmującego ją postępu. Liberalizację handlu zrównoważyć miał nadzór nad polityką gospodarczą, bowiem komasacja rynku, wedle krytycznej oceny socjalistów prowadziła do koncentracji władzy w multikorporacjach wymykającej się demokratycznej kontroli. To, czego brakowało im na poziomie europejskim, to ciała politycznego wyposażonego we władzę i nadzorowanego przez Parlament. Dlatego, jeżeli socjaliści mówili o zjednoczonej Europie, to konieczny etap na drodze do niej wiązali z nadaniem Parlamentowi Europejskiemu pełni praw władzy ustawodawczej.

Memoriał⁹ przyjęty przez Kongres odzwierciedlał przesilenie w ruchu socjalistycznym. Zmarginalizowana została opcja federalna wierna koncep-

⁷ 9th Congress of the Socialist Parties of the European Community BONN 26 and 27 April 1973 „TOWARDS A SOCIAL EUROPE”, Views unanimously adopted by the Congress. Provisional final edition. SEC Nr. 2/1973. APES.

⁸ Na gruncie Wspólnot Europejskich określenia socjaldemokraci i socjaliści mają identyczny zakres pojęciowy, co przejawia się w nazwach „bratnich” partii np. Socjaldemokratyczna Partia Niemiec, ale Partia Socjalistyczna we Francji. Stąd też obydwu określeń używam w artykule przemiennie.

⁹ Underlying principles of European Social Policy [b.d]. APES.

cji „Stany Zjednoczone Europy” na rzecz funkcjonalistów. Sygnalizowało to nowe hasło, aktualne po dziś dzień – „Europy Socjalnej”. Genezy zmian można doszukiwać się w inspiracji Brytyjczyków i Niemców. Labour Party do koncepcji federacji odnosiła się sceptycznie od zawsze¹⁰. Z kolei niemiecka SDP doszedłszy wreszcie do władzy po dwudziestu latach rządowego postu musiała dostosować swe marzenia o zjednoczeniu Niemiec do realiów. Realiami tymi była Ost-politik Brandta i proces helsiński. W przytoczonym dokumencie programowym IX Kongresu zmiany ideowe w strategii ruchu sformułowano w sześciu rozdziałach¹¹. Rozdział „zasady europejskiej polityki społecznej” liczył dziewięć tez. Socjaliści utrzymywali (nota bene robią to do dziś), że postęp społeczny we Wspólnocie Europejskiej musi czynić z niej się najbardziej zaawansowaną część świata pod tym względem. Wspólnocie nie można pozwolić by stała się Europą „cwaniaków i kombinatorów” – musi ona służyć człowiekowi i przekształcać się w społeczeństwo pracowników. Odwołując się do wiekowej tradycji socjaliści napisali, że chcą Europy socjalnie sprawiedliwej. Wyjaśniali, że idzie im o to, aby każdy czuł się społecznie i ekonomicznie bezpieczny, wolny, działał w warunkach pokoju i samo-odpowiedzialności i dzielił się odpowiedzialnością ogólną na równych zasadach. Ochrona przed niepewnością w życiu codziennym miała obejmować także rodzinę. Dalej socjaliści domagali się, aby Wspólnota gwarantowała swym obywatelom prawo do pracy w rozmaitych kontekstach jego uwarunkowania¹². Ponadto

¹⁰ Stosunki z Europą stanowiły tylko jeden z trzech priorytetów w polityce zagranicznej Londynu, dwa pozostałe to stosunki z Commonwealthem i Stanami Zjednoczonymi

¹¹ - rozwój społecznego wymiaru Wspólnoty Europejskiej.

- prawo do pracy, poprzez zabezpieczenie pełnego zatrudnienia i równości szans, a także wspólnotowej polityki w zakresie rozwoju przemysłu.

- bardziej ludzkie środowisko, poprzez wspólne standardy zdrowia i bezpieczeństwa.

- zabezpieczenia socjalne w Europie, poprzez standaryzację dochodów socjalnych.

- w kierunku bardziej demokratycznej gospodarki w Europie.

- podział dochodu i użycie zasobów.

Underlying principles of European..., tamże.

¹² - pełnego zatrudnienia, równości w możliwości zatrudnienia oraz możliwości zatrudnienia zgodne ze zdolnościami i preferencjami robotników w trakcie całego ich życia dając podstawy mobilności społecznej. Dla osiągnięcia tych celów miano brać pod uwagę trzy czynniki: kwestie zatrudnienia; konsekwencje strukturalnych zmian produkcji dla sfery zatrudnienia, wspólnotowe planowanie wewnętrznej struktury zatrudnienia w różnych dziedzinach.

domagano się, aby umowy zbiorowe, szczególnie w korporacjach ponadnarodowych umożliwiały związkom zawodowym udział w podejmowaniu decyzji. W resume dokumentu stwierdzano iż młode pokolenie musi identyfikować cele postawione Europie ze swoimi oczekiwaniami stworzenia bardziej humanistycznego (humane) społeczeństwa. Wieńczył je slogan, że stworzenie wspólnoty socjalnej jest wyzwaniem dla wszystkich postępowych sił społeczeństwa.

Reasumując powyższe, w pojęciu Europa Socjalna z początku lat siedemdziesiątych mieściło się dążenie do likwidacji dysproporcji między poziomem życia w poszczególnych państwach EWG, a jeszcze bardziej w ich zapyziałych rejonach. Chciano doprowadzić do wyrównania tych poziomów, a następnie dostosować wymagania socjalne do stopnia rozwoju gospodarczego, zapewnić równe szanse życiowe każdemu obywatelowi EWG bez względu na płeć. Organizacje pracobiorców miałyby partycypować w decyzjach dotyczących ich losu¹³. Realizacja tej koncepcji wymagała wielu i to bardzo zróżnicowanych działań. Oczywiście w warstwie propagandowej socjaldemokraci starali się nadać tym postulatom charakter maksymalistyczny.

Ów bardzo obiecujący program Europy Socjalnej realizowano ospale, głównie z uwagi na recesję gospodarczą lat siedemdziesiątych. Hamowała ona eliminowanie dysproporcji socjalnych. Trzeba też dodać, że program ten był zależny od rozwoju instytucji europejskich. Dopiero uruchomienie Europejskiego Funduszu Społecznego umożliwiło wspieranie zamierzeń tego programu socjalnego. Od 1975 roku Fundusz ten wzmocniony został dodatkowo przez powołany wówczas Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego. Komitet Ekonomiczno-Społeczny starał się kierować środki do najbardziej potrzebujących sektorów gospodarki i regionów¹⁴.

Tymczasem w łonie Rady Europejskiej dojrzewała myśl utworzenia pochodzącego z powszechnych wyborów Parlamentu Europejskiego. Pomysł ten animował socjaldemokratów, którzy tkwiąc w tradycji opcji federalnej widzieli w tym parlamencie instytucję przyszłego państwa

¹³ Np., czy General Motors powinien rozbudować swoją fabrykę samochodów w Niemczech, czy też zbudować nową w Holandii.

¹⁴ K. Łastawski, *Od idei do integracji europejskiej*. Warszawa 2004, s. 225.

Europa, a siebie, jako partie polityczną w tymże państwie. Dlatego też, gdy Biuro PSWE zaproponowało opracowanie wspólnego programu partii członkowskich, padł pomysł, aby strategię wyborczą oprzeć na wizji Europy Socjalnej.

Prace nad pierwszym manifestem wyborczym otworzyły optymistycznie zapowiadający się etap w dziejach europejskiej socjaldemokracji. Niemniej rychło wyszło na jaw, że znalezienie wspólnego kryterium, pod którym chciałyby się podpisać partie członkowskie, z uwagi na wynikające z zasłóci historycznych odmiennosci programowe, nie było tak łatwym zadaniem, jak się na początku wydawało. Tekst manifestu, który po dwóch latach żmudnych przygotowań ujrzał światło dzienne, rozczarował¹⁵. Zastąpiono go więc równie źle przyjętą deklaracją polityczną szeroko rozwodzącą się nad „demokratycznym socjalizmem”. Komentatorzy zarzucali autorom, że wykpiłi się ogólnikami od przywołania wartości ideowych, zapewne trudnych do uzgodnienia. Ostatecznie socjaldemokraci przygotowali na potrzeby kampanii wyborczej „Apel do elektoratu”¹⁶ przyjęty podczas X Kongresu PSWE.

Tradycyjna taktyka socjalistów we wszelkich kampaniach, to występowanie w opozycji do czegoś. Kiedy są w opozycji – do niesprawiedliwej polityki rządu; kiedy są w rządzie – w opozycji do każdej niesprawiedliwości. Stąd preambułę Apelu sformułowano jako sprzeciw wobec tego, iż w kształtowaniu Wspólnot Europejskich logika systemu kapitalistycznego rynku dominuje nad celami społecznymi. Utworzona podówczas na bazie zreformowanego Biura Związku Konfederacja PSWE podkreślała, że najważniejsze nie jest to co dzieli, ale to co łączy. A łączył „wspólny cel bardziej ludzkiej i egalitarnej Europy dla wszystkich obywateli”, czyli innymi słowy Europy Socjalnej. Na pierwszym miejscu swego apelu wyborczego socjaliści umieścili problem zatrudnienia, domagając się gwarancji prawa do pracy dla wszystkich, a w szczególności dla młodych. Na kampanię wyborczą euro-socjali-

¹⁵ Partie różniły się między sobą w kwestii integracji, a niektóre z partii członkowskich, jak przykładowo francuska Parti Socialiste były także wewnętrznie podzielone co do kompetencji, jakie powinien posiadać PE, o czym świadczą dyskusje teje partii z Kongresu w Metz w kwietniu 1979.

¹⁶ „Appeal to the European Electorate”, adopted by the Confederation of Socialist Parties Meeting in Brussels on January 10-12, 1979. „Appendix 2”, APES.

stów składała się seria konferencji tworzących łącznie debatę programową. Jedną z nich, zorganizowaną przez włoską PDSI 28 marca 1979 roku dotyczyła właśnie Europy Socjalnej. Generalnie jednak koncepcja ta utonęła w powodzi innych pomysłów.

Socjalistów poparło blisko 30% głosujących. Pozwoliło to im na utworzenie największego klubu¹⁷ w Parlamencie Europejskim. Specyficzny tryb uchwalania prawa spowodował, że polityczna gra o kształt uchwał parlamentarnych tylko częściowo toczyła się na forum Izby, częściowo zaś w Radzie Europejskiej i legislatywach krajowych. W grze tej, ze strony socjalistów najwięcej do powiedzenia mieli przywódcy partii narodowych. Ich cykliczne spotkania, a ściślej ogłaszane przy tej okazji deklaracje stały się drogowskazem dla działania paneuropejskiego ruchu socjalistycznego. W jakimś sensie brano przykład z Rady Europejskiej, co w sumie spychało Wspólnotę na tory funkcjonalizmu. Dla wizji nakreślonej z większym rozmachem, jak Europa Socjalna, brakowało w tym wymiarze przestrzeni.

Trudno było przeto dopatrzeć się jej w kolejnej kampanii wyborczej 1984 roku. Jakkolwiek autorzy manifestu '84 mówili, że europejska strategia gospodarcza wymaga stworzenia nowej koncepcji europejskiej polityki socjalnej, to w konkretach rozdrabniali je na takie nader mgliste pomysły jak socjalna polityka energetyczna, socjalna polityka rynkowa etc. Priorytet dano koncepcji *Europejskiego planu zatrudnienia*. Rządy państw Wspólnoty miałyby zobowiązać się w nim do tworzenia miejsc pracy, zarówno w sektorze publicznym jak i prywatnym. Po wyborach kierownicze kręgi EWG skoncentrowały się na opracowaniu Jednolitego Aktu Europejskiego, który przyjęty w 1987 r. w jednym dokumencie kodyfikował wcześniejsze traktatowe porozumienia i późniejsze decyzje i rozwiązania.

Do idei Europy Socjalnej socjaliści powrócili w trzeciej kampanii wyborczej 1989 roku¹⁸. Koncepcji tej przyznano rangę jednego z pięciu filarów strategii socjaldemokratów na najbliższą pięcioletnią kaden-

¹⁷ W języku politycznym używana jest nazwa "Grupa parlamentarna socjalistów".

¹⁸ „For a Europe of Unity, Prosperity and Solidarity” – Manifesto of the Confederation of the Socialist Parties of the European Community; Brussels 10 February 1989; Archiwa PES

cję Parlamentu Europejskiego. Spodziewano się, że przyniesie wysoki poziom ochrony socjalnej i dialog pomiędzy partnerami społecznymi, podwyższenie świadczeń społecznych, lepszą opiekę zdrowotną i redystrybucję świadczeń dla społeczeństwa jako całości. W rozbudowanym programie działania socjalistów sprawa Europy Socjalnej pojawiła się kilkakrotnie także jako komponent rozmaitych rozwiązań. Wspólnotę Europejską ujmowano przez pryzmat społeczeństwa, dowodząc, że głosowanie ma dokonać wyboru pomiędzy opcją socjalistyczną a liberalną. Przypominano, że „Europejska Wspólnota musi gwarantować wszystkim obywatelom, mężczyznom czy kobietom (czy pracującymi czy emerytowanym), świadczenia z zakresu ubezpieczeń społecznych, pracę oraz akceptowalne warunki życia i pracy”.¹⁹

Powyższy postulat – pracy i ubezpieczeń dla wszystkich – definiował tylko częściowo ówczesne pojęcie Europy Socjalnej. Uzupełniało go znane żądanie, by pracobiorcy uczestniczyli w procesie podejmowania decyzji przez wielkie korporacje, oczywiście na zasadach zgodnej współpracy. Nazywano to demokracją przemysłową. Nad wszystkim miał czuwać Parlament Europejski. Socjaliści twierdzili przy tym, że Europa Socjalna stanowi podstawowy element budowania Europy obywatelskiej.

Na tym etapie włączono hasło: „Równość płci musi być integralną częścią Europy Socjalnej o jaką walczymy.” Uważając, że rynek sam nie poprawi szans kobiet, aby zapewnić ich emancypację, w tym również gospodarczą, socjaliści zadaniem tym obarczali biurokrację, która winna opracować odpowiednie dyrektywy dotyczące niepełnego wymiaru czasu pracy, elastycznego wymiaru godzin pracy, urlopów wychowawczych, szkoleń, poprawy sytuacji kobiet-immigrantek, eliminacji przemocy na tle seksualnym; etc. i dbać o ich przestrzeganie.

Sukces wyborczy w kampanii 1989 r. socjaliści interpretowali jako poparcie dla ich programu.²⁰ Dowodzili, że postanowienia pierwszego

¹⁹ Europe/Third World Committee – Draft text of the „EC/North-South Relations Section” of the 1989 Manifesto; Brussels 4th October 1988; PS/CE/144/88; Archiwa PES

²⁰ Declaration of the leaders of the socialist and social democratic parties of the European Community, Paris, 29 June 1989. Archiwa PES. W deklaracji znalazły się też słowa potępienia represji w Chinach w związku z masakrą na Placu Tien-an-Mien.

powyborczego spotkania Rady Europejskiej podjęte w Madrycie (czerwiec 1989) odzwierciedlały ich propozycje, ale jeszcze nie przełamały krytykowanych przez nich negatywnych zjawisk. Do zwrotu miała doprowadzić dopiero Europa Socjalna, niestety rozwijająca się znacznie wolniej od gospodarczych aspektów wspólnego rynku. Dlatego też liderzy postanowili nalegać na intensyfikację prac nad Kartą Podstawowych Praw Socjalnych, by objąć ustawową ochroną prawa pracowników. Nawiązując do tego apelu, Rada na posiedzeniu w Strasburgu 9 grudnia 1989 r. przyjęła *Kartę Podstawowych Praw Socjalnych Pracoborców w Krajach Wspólnoty Europejskiej*.²¹ Socjaliści widzieli ją, jako zobowiązanie rządów do budowy Europy Socjalnej przez włączenie jej zasad do przygotowywanego traktatu unijnego. Karta wymieniała zasady ułatwiające postrzeganie polityki społecznej w kategoriach powszechnych i szukanie zbliżonych rozwiązań w skali ugrupowania integracyjnego.

Liderzy uważając, że zjednoczona Europa musi cechować się zarówno spójnością gospodarczą jak i społeczną, narzekali, że wprowadzanie unii walutowej wyprzedza prędkością postęp na niwie społecznej, postulowali odstąpienie od wymogu jednomyślności w sprawach polityki socjalnej. Liderzy socjalistyczni chcieli, i nie były to postulaty nowe, unijną politykę społeczną zogniskować wokół tworzenia miejsc pracy; warunków pracy, prawa pracy i jego praktyce; pozytywnej akcji na rzecz kobiet; ubezpieczeń społecznych; demokracji przemysłowej, ale także, co dodano w tym czasie, wokół równych szans dla mniejszości etnicznych i inwalidów, by Europa była Europą Obywateli. Dodawali, że wspólny rynek wymaga konwergencji polityk²² migracyjnych, przy czym socjaliści powinni wieść prym w walce z ksenofobią i przemocą wobec uchodźców szukających azylu oraz mniejszości etnicznych.

Dla integracji europejskiej przełomowym był rok 1992 – czas podpisania traktatu o Unii Europejskiej (Traktat z Maastricht). Przewidziano w nim możliwość tworzenia partii pan-europejskich, z czego zaintereso-

²¹ The Community Charter of Fundamental Social Rights, przyjęta przez Radę Europejską w Strasburgu, wypełniając pełnomocnictwa spotkania Rady w Madrycie, w 1989

²² Liczba mnoga oznacza suwerenne, ale też niezależne od siebie działania wielu rządów.

sowani natychmiast skorzystali. Socjaldemokraci na bazie Konfederacji PSWE utworzyli Partię Europejskich Socjalistów (PES). Polityczne realia wykazały wszakże, że relacje partia pan-europejska – Parlament Europejski zdecydowanie różnią się od relacji partia krajowa – parlament krajowy. Partia pan-europejska nie miała sposobu wprowadzić „swoich” reprezentantów do Parlamentu Europejskiego, bo tych wprowadzały partie krajowe. Nie mogła także zagrozić im konsekwencjami, w postaci usunięcia z partii czy też odebrania możliwości ponownego wyboru, w przypadku łamania przez nich dyscypliny głosowań frakcji. Deputowani do Parlamentu Europejskiego nie mogli powołać rządu, bo realną władzę w Unii miała Rada Europejska. Nie wnikając w arcyciekawą dyskusję czym jest partia pan-europejska²³, poprzestaśmy na stwierdzeniu, że odtąd stała się ona źródłem i promotorem wypracowanych w jak łonie koncepcji, dla których starała się pozyskać opinię publiczną, które służyły drogowskazem dla partii członkowskich, słowem szeroko rozumianą grupą lobbingsowego nacisku. Dla socjalistów oznaczało to lepszą możliwość promowania swego programu, ale przy braku bezpośrednich instrumentów jego wdrażania. Credo PES zostało przedstawione w deklaracji haskiej²⁴, a sprawa Europy Socjalnej została wymieniona, jako jeden z 10 węzłowych punktów programu na nadchodzącą dekadę.

Hasło „Europy socjalnej” było odwołaniem się socjalistów do sformułowanego właśnie dogmatu, iż wspólny rynek nie przetrwa bez wymiaru socjalnego. Przywołując Traktat Unii Europejskiej socjaliści przez politykę socjalną widzieli kreowanie nowych miejsc pracy, polepszenie warunków pracy, demokrację przemysłową i spójność społeczną, chcieli wzmocnienia dialogu społecznego na poziomie Europy.

²³ Por.: LORD Christopher, BEETHAM, David, *Legitimacy and the European Union*. London 1998., Lightfoot Simon John „The Party of European Socialists: From Formation to the Treaty of Amsterdam”, Nottingham 2001, J.Smith „Europe’s Elected Parliament”, Sheffield Academic Press 1999, Simon Hix, *The political system of the European Union*. 1999., LADRECH Robert, Philippe Marlière (red.), „Social Democratic Parties in the European Union. History, Organization, Policies”, Macmillian Press Ltd, London UK 1999.

²⁴ Europe, *Our common Future*”, The Den Haag Declaration of the Party of European Socialists, 9 November 1992. Archiwa PES.

Nalegali na wdrażanie w życie zapisów Karty Socjalnej. Podkreślali potrzebę solidarności pomiędzy pokoleniami.

Do hasła Europy Socjalnej nawiązano jednak dopiero po pięciu latach, podczas III Kongresu PES w Malmö w czerwcu 1997 r., kiedy to nowy premier brytyjski Tony Blair zapodał swoją słynną trzecią drogę. W deklaracji „Sprawmy, by Europa pracowała”, na czoło wysunięto hasło „Europa ludzi”. Pod wpływem okoliczności zewnętrznych, socjaliści zmodyfikowali swoje hasło walki z bezrobociem, które to pojęcie stało się dyskusyjne, gdyż z jednej strony jego istnienie statystycznie było dowiedzione, a z drugiej strony Wspólny Rynek wchłaniał dziesiątki tysięcy imigrantów właśnie z powodu braku rąk do pracy. Z jednej strony socjaliści twardo stali przy programie walki z bezrobociem, z drugiej domagali się uzupełnienia Traktatu Europejskiego o rozdział o zatrudnieniu, wskazujący jak Europa ma zamiar tworzyć nowe miejsca pracy. To „jak”, to postulat poprawy jakości pracy, do czego, ich zdaniem, potrzebne są większe inwestycje w badania naukowe i edukację, bardziej elastyczne podejście do czasu pracy i reorganizację godzin pracy w porozumieniu z partnerami socjalnymi. Hasłowo nazywali to inwestycjami w kapitał ludzki. Zaczęto mówić o „lepszych miejscach pracy” przez co rozumiano stanowiska wymagające wyższych niż wcześniej kwalifikacji. W Unii Europejskiej chcącej mienić się Europą Socjalną, na poziomie krajowym powinny zostać ustawowo ustalone minimalne standardy praw pracowniczych i płaca minimalna²⁵. Wspólne zasady polityki socjalnej powinny obowiązywać wszystkie państwa²⁶. Do tego dochodziła kwestia to walki z ubóstwem²⁷.

Do kampanii wyborczej 1999 roku socjaliści przystąpili w sytuacji, gdy partie lewicy i centrolewicy sprawowały rządy w większości państw członkowskich. Jako, że nadciągał XXI wieki, manifest wybor-

²⁵ Interesujące, jak przy socjalistom nie uznającym płacy minimalnej udało się dojść do konsensusu w tej sprawie; uwaga też – iż nie biorą pod uwagę płacy minimalnej na poziomie UE, ani też nie biorą pod uwagę minimalnych zarobków nominalnie, co pozostaje ich charakterystyką.

²⁶ Stąd też w dokumencie delegacji Kongresu cieszą się, iż nowy rząd Wielkiej Brytanii zakończy kwestię wyłączenia się tego kraju z Protokołu Socjalnego

²⁷ Jak podkreślał dokument *Więcej niż 50 milionów obywateli europejskich uważanych jest za żyjących na skraju nędzy. Liczba ta zwiększa się o milion rocznie.*

czy sformułowano w postaci 21 zobowiązań, a wśród nich zobowiązanie *Promując Europę Socjalną*. Była to obietnica oparta na konstatacji, iż umiejętności i potencjał innowacyjny pracowników stanowi o sile gospodarki. Socjaliści zastrzegali wszakże, jakby nawiązując do źródeł ruchu²⁸, że należy promować reformy gospodarcze by utrzymać konkurencyjność tylko wówczas, gdy prawa socjalne są efektywnie broniące, a uczestnictwo poinformowanych pracowników zagwarantowane. Nadto uznawali solidaryzm za jedną z naczelných zasad²⁹, włączając w to solidarność pomiędzy pokoleniami. Dlatego też socjaliści obiecywali zabiegać o zmodernizowany i wzmocniony Europejski model społeczny, promując dialog pomiędzy partnerami społecznymi. Sukcesem socjalistów pozostało, że premier Portugalii Antonio Guterres, korzystając z przewodnictwa podczas sesji Rady Europejskiej w Lizbonie włączył te postulaty do jej kierunkowych uchwał, które nazwano później „strategia lizbońska”.

Do sprawy socjaliści powrócili, gdy po 2000 roku stanęła sprawa rozszerzenia UE o państwa wschodnie. Na spotkaniu liderów w Warszawie zadeklarowano współpracę w opracowaniu konstytucji dla Europy. Miała ona być oparta o demokratyczną legitymizację, promocję Europejskiego Modelu Socjalnego w ramach zrównoważonego rozwoju, pełnego zatrudnienia, innowacji i socjalnej spójności; by rozwinęła przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości³⁰; by wzmocniła pozycję Europy na świecie; by zmieniła Unię w bardziej demokratyczną, przejrzystą, efektywną i bliższą obywatelom.

Zabiegając o głosy w kolejnej kampanii wyborczej 2004 r. obejmującej 15 + 10 państw, socjaldemokraci przypominali, że ich wizja Unii Europejskiej łączy sprawiedliwość społeczną w obrębie państw

²⁸ Nasuwa się tu analogia z ruchem niszczyteli maszyn w początku XIX w.

²⁹ Przyjęta w manifestie definicja solidaryzmu wydaje się dyskusyjna. Została ona zredukowana do koncepcji filaru socjalnego. Po roku 2000 twierdzono, że Europa socjalna definiuje się poprzez pracę i warunki życia, a polityka społeczna jest nierozdzielnie związana właśnie z zagadnieniami pracy. Zarazem solidaryzm interpretowano jako sprzeciw wobec tego, co przyjęto nazywać Europą dwóch prędkości.

³⁰ Por. Magdalena Nowicka, Europa jako wspólna przestrzeń społeczna – kwestie metodologiczne. *Studia Europejskie*, nr 3/2007 s. 40, podkreśla, że w koncepcji tej chodziło o zwiększenie czynnika transnarodowego kosztem narodowego.

z solidaryzmem pomiędzy państwami. Ówczesne wezwanie wyborcze brzmiało - *To głos na silną, socjalną Unię Europejską, która zapewnia sukces gospodarczy i bezpieczeństwo swoich obywateli, Unię która jest w stanie stawić czoło wyzwaniom bezrobocia, sprawiedliwości społecznej, międzynarodowemu terroryzmowi i globalnemu środowisku.*

Socjaliści krytykowali zabiegi prawicowych rządów o minimalizowanie zobowiązań nakreślonych w Strategii Lizbońskiej poprzez odrzucenie czynnika socjalnego. Powtarzano ogólnikowe slogany o standardach socjalnych, większej ilości i lepszych miejsc pracy, pełnym zatrudnieniu i społecznym włączaniu, tak jak i o ochronie środowiska i zrównoważonym rozwoju. *Musimy zachować, wzmocnić i unowocześnić Europejski Model Socjalny, który łączy wzrost gospodarczy i adekwatny poziom ochrony społecznej. Aby zapewnić, że korzyści z rosnącego dobrobytu są udziałem wszystkich, postulowali wzmocnienie partnerstwa społecznego. Domagali się połączenia konwergencji działalności finansowej z konwergencją standardów socjalnych by uchronić sprawiedliwą konkurencję przed społecznym dumpingiem.³¹ Nasza wizja Unii Europejskiej to wspólnota oparta na priorytetach społecznej gospodarki rynkowej i wzajemnej współpracy na korzyść wszystkich.³²*

W grudniu 2004 liderzy PES przyjęli deklarację „Rozwijając Europę – dobrobyt, równość, solidaryzm 2005 – 2009”³³. Jest ona godna odnotowania, gdyż poza powtarzaniem znanych postulatów socjalnych, polecała kierownictwu wypracować „Apel dotyczący weryfikacji Strategii Lizbońskiej w połowie jej cyklu”³⁴, by skonkretyzować prace PES i jej partii, ogniskując je przede wszystkim na konkretnych zagadnieniach społeczno-gospodarczych. Warto zauważyć, że hasło „Europy Socjalnej” znowu zniknęło z dokumentów. Było to w czasie, gdy ważyły się losy Konstytucji Europejskiej.

³¹ Por. Marcin Kociołek, Funkcjonowanie konkurencji w Unii Europejskiej. Studia Europejskie, nr 4/2003. s.81.

³² Growing stronger together – Five commitments for the next five years. Manifesto of the Party of European Socialists for the June 2004 European Parliament Elections. APES.

³³ PES Leaders Roadmap December 2004 – June 2005; Archiwa PES

³⁴ „An appeal on the mid-term review of the Lisbon Strategy” APES.

Przeczuwając niepowodzenie, socjaliści przegrupowali się, bo w wypracowanym na wiedeńskim posiedzeniu Rady PES (czerwiec 2005) dokumencie pojawiło się zmodyfikowane pojęcie „Nowa Socjalna Europa”. Rozróżnienie to było konieczne również dlatego, że sama „Europa Socjalna” traciła powoli z bycia „wizytówką” socjalistów, będąc ogólnie przyjętym pojęciem pan-europejskim używanym na szeroką skalę w neutralnych politycznie, konsensualnych raportach PE czy też dyrektywach Komisji. Założenie koncepcji brzmiały: Europa i państwa członkowskie powinny zaproponować politykę odpowiadającą na ludzkie zmartwienia i obawy. Wśród tych priorytet mają bezpieczeństwo i praca. Kryterium Europy Socjalnej stałoby się tym samym mianownikiem wspólnej dyskusji na temat przyszłego państwa dobrobytu. Co więcej, Europa Socjalna to wizja, która musi sprostać wyzwaniom globalizacji, pozwolić rozwijać się z warunkach konkurencji nowego, światowego rynku ekonomicznego. Nowa Socjalna Europa nie była pomysłem sprecyzowanym – jednakże PES zapowiadał wypracowanie konkretnych tezy wizji – poprzez pracę trzech grup roboczych: ‘aktywne społeczeństwo’ (przykładowo na rynku pracy), ‘zjednoczone społeczeństwo’ (zwalczanie wykluczeń, integracja i aktywizacja jednostek) oraz ‘wymiar europejski’ (czyli co wynika dla UE z doświadczeń poszczególnych państw członkowskich).

Zdaniem socjalistów, wskazówki, w jaki sposób realizować te cele zawierała strategia lizbońska. Wyznaczono w niej priorytety – zatrudnienie, społeczna integracja, solidaryzm społeczny i nowoczesne państwo dobrobytu. Podkreślano znaczenie edukacji i permanentnego dokształcania oraz podniesienia poziomu uczestnictwa w rynku pracy szczególnie grup (młodych, starszych w wieku około emerytalnym oraz kobiet). To, co powinno przyświecać nowej polityce to próba połączenia polityki wobec bezrobotnych z aktywną polityką związaną z rynkiem pracy, objawiającą się przykładowo w manewrowaniu czasem pracy w obrębie tygodnia.

Inna debata podjęta na Radzie PES w Wiedniu oscylowała wokół prognoz demograficznych. Ponure przewidywania wynikające z obserwacji starzenia się społeczeństwa europejskiego były czarną wróżbą dla idei państwa dobrobytu obmyślonej w XX wieku. To, co dzięki młodemu i aktywnemu społeczeństwu można było tworzyć podówczas,

współcześnie stało się koncepcją, którą trudno było zaaplikować do realiów. PES proponował zatem program ratunkowy. Zręby nowej koncepcji rozpoczynały się od założeń dotyczących najmłodszego pokolenia. Wskazywano, że należy stworzyć warunki motywujące dwudziesto i trzydziestolatków do posiadania potomstwa, tworząc ogólnodostępny systemu dobrej opieki nad dzieckiem, mechanizmy ułatwiające kobiecie szybki powrót do pracy, zapewniający możliwości urlopu wychowawczego także ojcom. Postulowano rewizję polityki socjaldemokratów, wspierającej zawsze udział kobiet w rynku pracy, by dziś, wspólnie ze współczesnymi ruchami feministycznymi i emancypacyjnymi, znaleźć nową formułę, określić na nowo rolę kobiety w społeczeństwie.

Rekapitułując dyskusję, socjaliści uznali, że Europa potrzebuje nowego pomysłu na siebie, który by sprawił, by interesy Europy jako całości zaczęły dominować nad interesami partykularnymi. Odpowiedzi na to, jak to zrobić, postanowiono szukać wśród sposobów poprawy ludzkiego życia, obrony jednostek przed globalizacją, sposobów zapewniających pewność związaną ze stabilną pracą, systemem emerytur, świadczeniami publicznymi. Nawiązywano do Manifestu Wyborczego PES z kwietnia 2004 r.³⁵ Rozwijając go, Rada PES wskazała na trzy najważniejsze wyznaczniki: prosperity, equality i solidarity. By zapewnić prosperity, PES postulował wieloletnią Europejską Strategię Wzrostu i Inwestycji mającą na celu stworzenie większej ilości lepszych miejsc pracy, oraz połączenia wysiłków państw członkowskich i instytucji europejskich w celu rozpowszechnienia ulepszonych metod pozyskiwania i odzyskiwania energii. By zapewnić równość PES domagał się efektywnej europejskiej legislacji antidyskryminacyjnej surowo przestrzeganej, szczególnie w kwestii zrównania zarobków kobiet i mężczyzn oraz dodatkowo ochrony kobiet przed przemocą. W kwestii solidaryzmu, PES domagał się zapewnienia dostępu do świadczeń publicznych jednakowo na terenie całej Europy. Podnosił nadto, że konieczność rewizji Europejskiego Modelu Społecznego, tak, by faktycznie bronił praw pracowniczych równomiernie na terenie całej zjednoczonej Europy.

³⁵ „Growing stronger together”, Sixth Congress of the Party of European Socialists, Brussels 24 April 2004. APES.

Hasła te były wkładem socjalistów w przygotowany Traktatu Konstytucyjnego, który miał wprowadzić Unię na wyższy poziom integracji. Jednak odrzucenie tegoż przez Francję i Holandię w 2005 r. wywołało pat w tej kwestii. PES próbował odnaleźć się odgrzewając hasło Europy Socjalnej³⁶. Kampanię rozpoczęto uroczystym sympozjum zorganizowanym przez PES i Europejską Konferencję Związków Zawodowych w Brukseli w październiku 2005. Następnie opublikowano studium „Nowa Europa Socjalna”³⁷, utworzono specjalne forum dyskusyjne na stronie internetowej PES.

Był to głos socjalistów w szerokiej, publicznej debacie zainaugurowanej zarówno przez Komisję Europejską jak i Parlament Europejski, co zrobić z odrzuconym Traktatem Konstytucyjnym. Kłopot polegał na tym, że zdaniem analityków tylko 47% obywateli Europy miało pozytywną opinię o Unii³⁸. Poziom zaufania do Unii i jej instytucji oceniano na jeszcze niższy. Efekty debat miały założyć fundamenty nowego podejścia, którym w formie uogólnionej miały się zająć Komisja i Parlament Europejski. Wyniki planowano zaprezentować 9 maja 2006 – w Dniu Europy. Przedmiot debat zakreślały: 1) ekonomiczny i społeczny rozwój Europy (w tym, jaką odpowiedzialność ponosi Europa, a jaką kraje członkowskie w zakresie generowania wzrostu gospodarczego i tworzenia nowych miejsc pracy, realizowania założeń strategii Lizbońskiej, szukania odpowiedzi na pytanie, czy i w jaki sposób można stworzyć wspólny Europejski Model Socjalny; 2) kwestia reformy instytucjonalnej Unii; podkreślenie osiągnięć w zakresie integracji – bezpieczeństwo żywnościowe, programy edukacyjne, wspólna waluta, ochrona praw konsumentów, wspólny rynek); 3) Europa, jej granice i rola w świecie (perspektywa dalszych rozszerzeń, zdolność przyjęcia nowych członków do wspólnoty, bezpieczeństwo w Europie i na świecie, rola Europy w innych międzynarodowych organizacjach; Europa wobec Państw Trzeciego Świata). W debacie tej zadawano so-

³⁶ Meeting of the PES Presidency 22 09 05 Agenda. APES

³⁷ „Social Europe – first contributions to the debate” PES 2005; APES.

³⁸ Interesujące, że odpowiadało to frekwencji wyborczej 2004 r.

bie pytanie, jaki powinien być kształt i realizacja postulatów Europy Socjalnej³⁹.

Jakkolwiek PES miał własny znacznie szerszy plan konsultacji, to zdominowała go idea Nowej Europy Socjalnej. Kolejne dwie deklaracje liderów przyjęte na spotkaniu w Sztokholmie na początku 2005 roku – w sprawie strategii lizbońskiej i na temat dyrektywy Komisji Europejskiej dotyczącej świadczeń publicznych (tzw. Dyrektywa Bolkensteina) zawierały jedynie odniesienia do: rynku pracy i Europejskiego Modelu Socjalnego, solidaryzmu między państwami starej piętnastki a nowej dziesiątki oraz stwierdzenia iż „Konkurencyjność, nowoczesne bezpieczeństwo socjalne i odpowiedzialność za środowisko muszą być postrzegane jako całość”⁴⁰. Powyższe dwie deklaracje są warte przytoczenia, jako że zawierają załączki koncepcji Europy Socjalnej oraz sygnalizują kwestie, na których tle pojawiać się będą antagonizmy.

Siódmy Kongres PES zwołany w portugalskim Porto (7-8 grudnia 2006 r.) zgromadził niespełna tysiąc osób – delegatów, gości, aktywistów⁴¹, co w porównaniu z liczbą uczestników poprzednich zjazdów wskazywało na regres organizacji. Wśród zadań Kongresu było zatwierdzenie wyniku prac prowadzonych nad „Nową Europą Socjalną”. Prowadzono je, poszukując sukcesu na miarę „nowej Partii Pracy”⁴². Sukces był potrzebny – socjaldemokracja po okresie dominacji pod koniec lat dziewięćdziesiątych, na początku dwudziestego pierwszego wieku konsekwentnie przegrywała kolejne wybory.

W oparciu o obszerny raport przewodniczącego PES Poula Nyrupa Rasmusena i byłego przewodniczącego Komisji Europejskiej Jacquesa

³⁹ Por. A. Skrzypek, Europa socjalna. Dziś nr 6/2006, s.42-46.

⁴⁰ PES Declaration on the Mid-Term review of the Lisbon Strategy „Developing Europe by creating more and better jobs” oraz „PES Declaration on the Commission’s proposal for services directive” przyjęte na spotkaniu PES Liderów w Sztokholmie dnia 24 lutego 2005. Archiwa PES

⁴¹ Wśród gości Kongresu znaleźli się m.in. ubiegająca się w 2007 roku o prezydenturę Francji Segolene Royale, jak i urzędujący premierzy – Jose Socrates, Romano Prodi, Ferenc Gúrcsány, Jiri Paroubek, Alfred Gusenbauer, Sergiej Stanishev.

⁴² „New Labour” czyli Labour Party zreformowana przez T. Blaira

Delors'a „Nowa Europa Socjalna”⁴³ opracowano rezolucję „Dziesięć zasad”⁴⁴, którą przedstawiono do akceptacji delegatom wraz z dwiema publikacjami⁴⁵: zbiorem studiów⁴⁶ i zapisem dyskusji w obrębie PES⁴⁷. Sens pracy nad założeniami Europy Socjalnej wynikał, zdaniem socjalistów z europejskiego oddania idei sprawiedliwości społecznej, nieobecnej w żadnym innym regionie czy kontynencie. W świetle nowej Europy – określanej w dokumencie jako Europa powiększona, przekształcona dzięki nowym technologiom i nowej wiedzy, Europa ludzi żyjących dłużej i zdrowiej – jak i Europa działająca w kontekście globalizacji, światowej konkurencji, borykającej się z wewnętrznymi problemami, takimi jak bezrobocie – konieczne jest zdaniem socjali-

⁴³ „The New Social Europe” by Poul Nyrup Rasmussen and Jacques Delors. Opublikowane przez PES w Lutym 2007.

⁴⁴ Nowa Europa Socjalna [w:] Wybrane dokumenty programowe z Kongresu PES. Warszawa 2007, s. 24-33.. Schemat “dekalogu”:

1. Nowy Ład – nowa umowa społeczna
2. Pełne zatrudnienie – podstawą na przyszłość
3. Inwestowanie w ludzi
4. Integracja społeczna
5. Uniwersalna opieka nad dziećmi
6. Równość kobiet i mężczyzn
7. Dialog społeczny – nie damy rady bez niego
8. Uczynić z różnorodności i integracji naszą siłę
9. Strategia wobec zmian klimatycznych
10. Aktywna Europa dla ludzi

⁴⁵ PES Social Europe oraz PES Social Europe – Second contributions to the debate. Wydane przez PES w 2006 roku.

⁴⁶ „Social Europe – second contributions to the debate” PES 2006; PES Social Europe – Second contributions to the debate. Por. też Jarosław Pawłowski, Przebudowa instytucjonalna Unii Europejskiej wobec potrzeb legitymizacji. *Studia Europejskie* 2/2007 s. 42.

⁴⁷ Zgodnie z postanowieniami Rady PES w Wiedniu w czerwcu 2005 roku utworzone zostały trzy zespoły robocze: Inclusive Society, Active Society oraz European Dimension. Każdy zespół spotkał się dwukrotnie, gromadząc specjalistów z partii i organizacji członkowskich PES, a dyskusję skwitowała konferencja zorganizowana w Paryżu w październiku 2006 roku.

stów opracowanie formuły pozwalającej przenieść ideę ‘państwa dobrobytu’ w realia dwudziestego pierwszego wieku.

Nowe realia wymagały redefinicji tradycyjnych pojęć, w tym także pojęcia „państwa dobrobytu”. Tradycyjne podejście nie przystawało do rzeczywistości i skazywało te idee na porażkę. Nowe państwo dobrobytu miało mieć wymiar europejski, w którym Unia Europejska nie zostanie zredukowana do wspólnego rynku wyzwającego konkurencję pomiędzy państwami członkowskimi. Nowe państwo dobrobytu musi zakładać nową umowę społeczną pomiędzy rządem i społeczeństwem, odnawiającą prawa i obowiązki obu stron.

W rezolucji, „Nowa Europa Socjalna jest strategią przyszłości Europejskiej socjaldemokracji”⁴⁸, socjaldemokraci podkreślali, że niezależnie od różnorodnych tradycji rozwiązań socjalnych i tzw. modeli społecznych, przetrwanie i sukces w odnowie idei państwa dobrobytu może zapewnić jedynie wspólne, paneuropejskie działanie. Strategia powinna więc obejmować nie tylko socjalistów, ale także i inne „postępowe siły polityczne”, związki zawodowe, odpowiedzialne społecznie środowiska biznesu, społeczeństwo obywatelskie oraz rządy na poziomie krajowym wraz z ich przedstawicielami na poziomie samej Unii.

W przyjętym „dekalogu współdziałania” prawa i obowiązki powinny obejmować wszystkich, jako „esencja spójności”⁴⁹. Przypominano tym tradycyjny sprzeciw socjalistów wobec liberalnych i neo-liberalnych założeń, iż wszystko może wyregulować niewidzialna ręka rynku. Podstawą sukcesu powinno być zrozumienie obowiązków i praw. Rządy mają obowiązek zapewnić obywatelom dostęp do świadczeń publicznych, zagwarantować prawa obywatelskie, polityczne, pracy i socjalne, działając na rzecz pełnego zatrudnienia. Wypełniając te obowiązki, rząd ma prawo oczekiwać, iż wszyscy obywatele i podmioty społeczne włączą się do budowania państwa dobrobytu. Biznes powinien uszanować zasady sprawiedliwej konkurencji, jak i dokładać się do finansów pub-

⁴⁸ ‘New Social Europe – Ten principles for our common future’ str. 2; 7th PES Congress „A New Social Europe” Porto. 07-08 December 2007. Archiwa PES.

⁴⁹ „Rights and duties for all – the essence of cohesion” w: ‘New Social Europe – Ten principles for our common future’ str.3; 7th PES Congress „A New Social Europe” Porto. 07-08 December 2007. Archiwa PES.

licznych oraz pomagać w osiągnięciu pełnego zatrudnienia np. poprzez doszkalanie własnych pracowników. Jednostki mają prawo do pełnego funkcjonowania w społeczeństwie oraz siłach pracowniczych, mając obowiązek sięgania po możliwości wysokiej jakości edukacji i szkolenia, które „wzbogacają ludzkie i społeczne zasoby – w ich własnym interesie i interesie społeczeństwa jako takiego”. Punkt ten był bez wątpienia szkicem „Nowego Ładu”, o którym, wzorując się na sukcesie północno-amerykańskiej tradycji „New Deal” wyraźnie marzyli Europejczycy⁵⁰. Jednakże biorąc pod uwagę dziedzictwo Jana Jakuba Rousseau, oraz że tradycja umowy społecznej narodziła się w Europie, można także powiedzieć, że socjaliści podjęli tu próbę skwitowania nowej umowy. W kontekście postępującej indywidualizacji jednostek, której ulegli jej też socjaliści – rząd ma po pierwsze obowiązki, biznes tylko obowiązki, a obywatele przede wszystkim prawa. Nie ma mowy o obowiązkach społecznych, ani roli „społeczeństw” – co głosiły partie laburzystowskie⁵¹. Pojawił się zatem niewątpliwie nowy trend – próba odnalezienia się socjaldemokracji wobec kapitalizmu multikorporacyjnego raczej niż jako adwokata grup pracowniczych pomniejszych zakładów, tworzących dotychczasową bazę wyborczą w postaci małych społeczeństw.

Inne założenie strategii to „Pełne zatrudnienie – podstawą przyszłości”⁵². Była to próba odniesienia się do krążących opinii ta-

⁵⁰ Kongres w Porto gościł gubernatora Howarda Deana jako przedstawiciela Partii Demokratycznej US. Dean wygłosił na Kongresie przemówienie, co było zjawiskiem bezprecedensowym i stanowiło uwypuklenie starań Rasmussena w kierunku zapewnienia ściślejszego partnerstwa pomiędzy Partią Demokratyczną oraz PES. Współpraca ta miała przyczynić się do nowego kształtu stosunków transatlantyckich, na które socjaliści niezwykle liczyli w związku ze zbliżającymi się wyborami prezydenckimi w Stanach w 2008 roku. Należy jednak nadmienić, że jakkolwiek PES był przyjmowany przez Demokratów, a co więcej nawet zaproszony na Konferencje takie jak „Take Back America” w czerwcu 2007, Demokraci nigdy nie przyrzekli, że socjaliści będą ich jedynym małżeństwem politycznym w Europie, flirtując w tym samym czasie m.in. z Liberalami. Dean w swoim przemówieniu odniósł się do „postępowych partii”, twierdząc, że są one innowacyjnym rozwiązaniem.

⁵¹ Partia Pracy podczas Kongresu w Brighton i Manchesterze. W: „Kongres Brytyjskiej Partii Pracy” A.Skrzypek w Dziś – Przegląd Społeczny 3/06 str. 114 – 122.

⁵² „Full employment – the basis for the future” – str 3 w: ‘New Social Europe – Ten principles for our common future’ 7th PES Congress „A New Social Europe” Porto. 07-08 December 2007. Archiwa PES.

kich jak „niektórzy mówią, iż pełne zatrudnienie nie jest możliwe – my w PES dokonaliśmy naszego wyboru politycznego: pełne zatrudnienie wysokiej jakości musi stać się zrealizowanym postulatem”. Pojmując zapewnienie pracy jako kluczowy element swojego dekalogu, socjaliści uznają je za nierozzerwalnie związane z polityką społeczną oraz efektywnym pomnażaniem ludzkiego potencjału i tworzenia warunków dobrobytu. Kontekst europejski dekalogu zakładał, że to właśnie wspólna polityka gospodarcza i monetarna, koordynująca krajowe polityki, przyczyniać się powinna do zrównoważenia wzrostu gospodarczego krajów członkowskich oraz jego wykorzystania do tworzenia miejsc pracy. Nie cytując dalej powtórzeń z poprzednich deklaracji PES⁵³, należy zwrócić uwagę na dwa elementy.

Zapewnienie pracy oraz możliwość podjęcia pracy stanowi podstawę nowej umowy społecznej. Praca ma być wysokiej jakości, co stanowi pośrednie nawiązanie przez socjalistów do nowego ewenementu w obrębie Unii jakim są „ubodzy pracownicy”. Nazywano tak osoby pracujące w pełnym wymiarze, chociaż włożony wysiłek nie zapewniał im środków finansowych pozwalających na pełne utrzymanie się. Zjawisko to było widoczne wśród osób starszych oraz wśród młodych. Choć trudno mówić o czystej filozofii marksistowskiej, to jednak w powyższym punkcie majaczy, iż jeśli nowa umowa społeczna oparta na prawach i obowiązkach ma się sprawdzić, to potrzebny jest „byt”, co ukształtuje tę świadomość.

Powrót do idei „Europy Socjalnej” na kongresie w Porto był próbą stworzenia wizji PES oraz wytyczenia politycznych ram współdziałania partii socjalistycznych. Nazwa, znana od lat siedemdziesiątych gwarantowała sukces takiego pomysłu, szczególnie, że w tym samym okresie również o Europę Socjalną walczyły związki zawodowe, rozliczne organizacje pozarządowe usytuowane w Brukseli oraz fundacje. Idea ta, jakkolwiek w skrócie sprowadzająca się do „zarządzania wzrostem gospodarczym dla poprawy warunków życia i pracy obywateli”, była rozumiana i interpretowana odmiennie przez każdy podmiot. Pozwalało to wszakże na zgodne współorganizowanie przedsięwzięć w tym zakre-

⁵³ Np. „Acting together and simultaneously: Higher Growth and More Jobs” – Deklaracja Liderów PES oraz Premierów z 26 października 2005

sie, a z drugiej strony pozostawiało wiele pola do wykorzystania wedle uznania przez partnerów. Inicjatywa ta, sposób jej przeprowadzenia w PES w latach 2005-2007 potwierdzała, iż PES była organizacją wytyczającą kierunki współdziałania, ale nie odpowiadającą za konkretnie oczekiwane rezultaty czy też sposoby na ich osiągnięcie.

Zaprezentowane wyżej pomysły nie wpłynęły wszakże na rozwiązanie kryzysu traktatowego, czy też później wypracowywanie nowej umowy. Próby podejmowano, czego przykładem, deklaracja liderów z Berlina z marca 2007 roku⁵⁴, w której podkreślono, iż „Nowa Socjalna Europa musi być ambicją Unii Europejskiej”. By przejść do czynów powołano do życia Grupę Roboczą „Na temat przyszłości Europy”⁵⁵, która stała się kolejnym forum dyskusyjnym. Spotkanie liderów w Berlinie zainaugurowało nadto przygotowania do kolejnej kampanii wyborczej 2009 roku i początek konsultacji nad projektowanym manifestem wyborczym⁵⁶.

Szczegółowy plan działań powstał w przeciągu miesiąca. W dokumencie przyjętym przez Kierownictwo PES⁵⁷, akcentowano nowatorskie podejście do konsultacji, w które miały zaangażować się nie tylko partie członkowskie, aktywiści, ale także związane z partiami fundacje, grupy eksperckie, związki zawodowe oraz organizacje pozarządowe. Koncepcja zaangażowania partnerów zewnętrznych miała już wzorzec w postaci utworzonego trzy lata wcześniej Globalnego Forum Postępu. Zasadniczą różnicą było jednak – iż GPF miało służyć jako narzędzie do przeniknięcia z postulatami socjaldemokratycznymi do świata instytucji pozarządowych oraz inicjatyw takich jak Europejskie i Światowe Forum Społeczne, podczas gdy konsultacje miały przyciągnąć tychże potencjalnych partnerów na równych prawach z własnymi członkami, by wspólnie określić nową wizję socjaldemokracji. Plan działań,

⁵⁴ Leaders Conference, Berlin 24 March 2007, Declaration on the Future of Europe, 21st March 2007. Archiwa PES.

⁵⁵ PES Working Group on the Future of Europe; Adopted by PES Presidency on 03 May 2007; Archiwa PES

⁵⁶ PES Manifesto Consultation Workplan 24 April 2007. Archiwa PES

⁵⁷ Pod „Kierownictwem” rozumiem tzw. Prezydencję PES – organ statutowy utworzony w 2005, składający się z przedstawicieli prezydiów partii członkowskich i posiadający najwyższą władzę pomiędzy posiedzeniami Rad i Kongresów PES.

podobny był zarówno pomysłem z ogólnoeuropejskiego „Planu D”⁵⁸, jak i socjalistycznego „Dialogu obywatelskiego” czy „Nowej Europy Socjalnej”. Miał zmobilizować, dać poczucie jedności własnym zwolennikom, a z drugiej pozwolić na zidentyfikowanie najważniejszych kwestii zgodnie z opinią obywateli i znalezienie na nie najlepszej odpowiedzi.

Konsultacje rozpoczęto z dniem 27 kwietnia 2007 podczas spotkania rzeczników prasowych partii członkowskich, upubliczniając cztery dokumenty mające stanowić drogowskazy w dyskusji o tytułach:

- „Nowa Europa Socjalna”⁵⁹,
- „Zachować naszą planetę”⁶⁰,
- „Europejska demokracja i różnorodność”⁶¹
- „Europa w świecie”⁶².

Wybór tematów podkreślał klasyczny trójpodział wizji socjaldemokratów na trzy filary – Europy Socjalnej, Demokratycznej i aktywnej w ramach międzynarodowego socjalizmu. Uzupełniono go o czwarty – zawierający kwestie ekologiczne, co można poniekąd przypisać szczególnie intensywnej w tymże okresie dyskusji na temat ochrony środowiska oraz globalnego ocieplenia. Zawężyło to naturalnie spektrum dyskusji, a pytania końcowe często de facto sugerowały „odpowiedni kierunek” odpowiedzi – jak przykładowo w „Nowej Europie

⁵⁸ Plan D – proklamowany 13 października 2005 r. przez Komisję Europejską jako „Plan dla demokracji, dialogu i debaty” mający dopomóc w „czasie refleksji” opracować projekt, który zastąpiłby odrzucony Traktat Konstytucyjny. http://ec.europa.eu/commission_barosso/wallstrom/communicating/policy/index_en.htm; „Commission’s contribution to the period of reflection and beyond: Plan-D, for democracy, dialogue and debate” of 13 October 2005. CON [2005] 494 Final. Por. Też K.Szczerski, Cztery modele legitymizacji systemu politycznego w Unii Europejskiej [w:] Globalizacja – integracja – transformacja. Red. R. Bäker i in., Toruń 2003, s. 94.

⁵⁹ „A new Social Europe” – Consultation for the PES Manifesto for the European Elections 2009: Discussion Paper. April 2007. Archiwa PES

⁶⁰ „Save our Planet” – Consultation for the PES Manifesto for the European Elections 2009: Discussion Paper. April 2007. Archiwa PES

⁶¹ „European democracy and diversity” – Consultation for the PES Manifesto for the European Elections 2009: Discussion Paper. April 2007. Archiwa PES

⁶² „Europe in the world” – Consultation for the PES Manifesto for the European Elections 2009: Discussion Paper. April 2007. Archiwa PES

Socjalnej”: “Czy Unia Europejska powinna zapewniać lepszą ochronę praw pracowniczych?”, “Czy świadczenia społeczne powinny być chronione przed liberalizacją w obrębie Wspólnego Rynku? Jeśli tak, to które?”.

Zespół Koordynujący PES przedstawił w notatce⁶³ z 14 lipca 2007 r. konkluzje, iż Europa znalazła się w punkcie, w którym musi przekonać swoich obywateli, iż jest w stanie zażegnać ich obawy – związane z globalizacją, poprzez zapewnienie: miejsc pracy i ubezpieczenia społeczne. Dlatego też PES postawił sobie pytanie – jak połączyć świadczenia społeczne i miejsca pracy ze wzrostem ekonomicznym i konkurencyjnością. Postawienie pytania w ten sposób pozwalało wytyczyć płaszczyznę współdziałania partii członkowskich na poziomie europejskim – partii wywodzących się z różnych systemów społecznych i tradycji politycznych. „Nowa Europa Socjalna” – jak nazwano inicjatywę miała być „nowa” by odpowiadać na „nowe” wyzwania w oparciu o tradycyjny katalog wartości lewicy, doprowadzając do nowej umowy społecznej między socjaldemokracją a elektoratem europejskim.

Inicjatywa „Nowa Europa Socjalna” stała się tym samym głównym przedsięwzięciem PES, wdrażanym przez Przewodniczącego PES, który dobrał sobie trzech sprawozdawców do pomocy. Każdy ze sprawozdawców miał opiekować się jedną z tworzonych w celu wypracowania inicjatywy grupą, w której członkami mieli być przedstawiciele partii członkowskich oraz w jednej z nich dodatkowo eurodeputowani. Trzy fora to:

- Forum Aktywnego Społeczeństwa,
- Forum Inkluzywnego Społeczeństwa
- Forum Wymiaru Europejskiego.

Utworzenie tych forum miało przybliżyć proces tworzenia nowego programu do partii członkowskich, zachęcić je do intensywniejszej współpracy i ewentualnie posłużyć jako przykład, który rzeczne partie mogły by odwzorować we własnej działalności.

Podpisanie Traktatu Lizbońskiego przyjęto w PES i partiach członkowskich z ulgą. 18 października 2007 roku – czyli jeszcze przed

⁶³ Note to the PES Coordination Team 14th July 2005 Draft proposal for the PES Presidency THE NEW SOCIAL EUROPE; Archiwa PES

Radą Europejską – premierzy PES⁶⁴ uznali, że Traktat stanowi o lepszej organizacji Unii oraz stwarza szanse na polepszenie standardów życia i zaangażowanie się jej obywateli. Zapis wprowadzający w Unii inicjatywę obywatelską tzw. inicjatywę miliona podpisów, mógł otworzyć nowy rozdział – Europy Obywatelskiej. Niestety podpisanie Traktatu Lizbońskiego nie zainspirowało społecznej dyskusji odnośnie wizji Europy. Rada PES w Sofii w listopadzie 2007 r. jednak ją reanimować i ustanowiła przewodniczących czterech partii koordynatorami dyskusji⁶⁵. Wyróżnione partie zorganizowały seminaria w swoich własnych krajach, ale nie przełożyło się to na wymierne skutki w obrębie samego procesu. Proces konsultacji zakończono w czerwcu 2008. Przedstawiono wówczas także raport z ich wyników, jak i pierwszy szkic nowego Manifestu.

*

W maju 2008 roku, Denis MacShane⁶⁶ dowodził w artykule „Kryzys Demokratycznej Lewicy w Europie”, opublikowanym przez Fundację Eberta, iż socjaldemokracja znalazła się w największym impasie od ponad pół wieku.⁶⁷ MacShane ubolewał nad tym, że w znakomita większość analiz dotyczących pytania, dlaczego wyborcy odsunęli socjaldemokrację od władzy w ostatniej dekadzie, koncentruje się na kwestiach wewnętrzpaństwowych. Niemniej jednak podjęcia wymaga wymiar europejski – jako że lewica przeżywa trudności w obrębie całego kontynentu, poszukując odnowy ideologii, członkostwa, przywództwa. Nowe myślenie, czego przykładem jest post-blairowska Wielka Brytania, jest niezbędne, bo większość partii okazała się bezradna wobec ogólnoswiatowego kryzysu kapitalizmu i nie potrafi znaleźć odpowiedzi na

⁶⁴ G. Brown, R.Prodi, J.Socrates, A.Gusenbauer, F.Gurcyany byli obecni na tym spotkaniu.

⁶⁵ Kurt Beck z SPD podjął „nową Europę Socjalną”, Mona Sahlin ze szwedzkiej SAP „Ocalić naszą planetę”, Pierro Fassino „Europa różnorodności i demokracji” oraz Sergej Stanishev z bułgarskiej BSP „Europa w świecie.

⁶⁶ Denis MacShane był byłym Ministrem ds. Europejskich Wielkiej Brytanii, w 2008 roku zasiadającym jako poseł w brytyjskiej Izbie Gmin.

⁶⁷ Denis MacShane „The crisis of the Democratic Left in Europe”, Blickpunkt Grossbritannien – Referat Westliche Industrieländer; Friedrich Ebert Stiftung; May 2008. Źródło: internetowa biblioteka FES.

żądania współczesnych obywateli. MacShane wysunął przypuszczenie, że w tym właśnie tkwi źródło sukcesu partii prawicowych i ich szefów – jak Merkel czy Berlusconi, którzy nie aspirują by być przywódcami dążącymi do zmian, ale zadawalają się zarządzaniem swoimi krajami. Dowodził, że Lewicy w Europie brakuje wspólnego spójnego, przekonującego programu politycznego. Wynika to z defensywy, w jakiej się znalazła – zdaniem MacShane’a – podejmując bez przekonania tematy takie jak migracje. Co więcej, lewica zatraciła swój związek z rzeczywistością – z kulturą, z nauką, historią. Kurczenie się związków zawodowych z coraz większą opozycją wobec jakichkolwiek reform rynku pracy, spowodowało załamywanie się koncepcji partii masowych. Uwidacznia się to w malejących szeregach partyjnych.

Bruksela, lipiec 2008.

ŹRÓDŁA

1. „A new Social Europe” – Consultation for the PES Manifesto for the European Elections 2009: Discussion Paper. April 2007. Archiwa PES
2. ‘New Social Europe – Ten principles for our common future’ str. 2; 7th PES Congress „A New Social Europe” Porto. 07-08 December 2007. Archiwa PES
3. „Appeal to the European Electorate”, adopted by the Confederation of Socialist Parties Meeting in Brussels on January 10-12, 1979. „Appendix 2” APES.
4. „Europe in the world” – Consultation for the PES Manifesto for the European Elections 2009: Discussion Paper. April 2007. Archiwa PES
5. „European democracy and diversity” – Consultation for the PES Manifesto for the European Elections 2009: Discussion Paper. April 2007. Archiwa PES
6. „For a Europe of Unity, Prosperity and Solidarity” – Manifesto of the Confederation of the Socialist Parties of the European Community; Brussels 10 February 1989; Archiwa PES.

7. „Full employment – the basis for the future” – str 3 w: ‘New Social Europe – Ten principles for our common future’ 7th PES Congress „A New Social Europe” Porto. 07-08 December 2007. Archiwa PES.
8. „Growing stronger together”, Sixth Congress of the Party of European Socialists, Brussels 24 April 2004. APES.
9. „Rights and duties for all – the essence of cohesion” w: ‘New Social Europe– Ten principles for our common future’ str.3; 7th PES Congress „A New Social Europe” Porto. 07-08 December 2007. Archiwa PES.
10. „Save our Planet” – Consultation for the PES Manifesto for the European Elections 2009: Discussion Paper. April 2007. Archiwa PE.
11. „Social Europe – first contributions to the debate” PES 2005; APES.
12. 9th Congress of the Socialist Parties of the European Community BONN 26 and 27 April 1973 „TOWARDS A SOCIAL EUROPE”, Views unanimously adopted by the Congress. Provisional final edition. SEC Nr. 2/1973. APES.
13. Corbett R. „The European Parliament’s Role in Closer EU Integration” Wyd.
14. Denis MacShane „The crisis of the Democratic Left in Europe”, Blickpunkt Grossbritannien – Referat Westliche Industrieländer; Friedrich EbertStiftung; May 2008. Źródło: internetowa biblioteka FES.
15. Europe, Our common Future”, The Den Haag Declaration of the Party of European Socialists, 9 November 1992. Archiwa PES.
16. Europe/Third World Committee – Draft text of the „EC/North-South Relations Section” of the 1989 Manifesto; Brussels 4th October 1988; PS/CE/144/88; Archiwa PE.
17. Grewiński M., Europejski fundusz społeczny jako instrument integracji socjalnej Unii Europejskiej. Warszawa 2001.
18. Łastawski K., Od idei do integracji europejskiej. Warszawa 2004.
19. Leaders Conference, Berlin 24 March 2007, Declaration on the Future of Europe, 21st March 2007. Archiwa PES. MacMillan Press London 1998.
20. Meeting of the PES Presidency 22 09 05 Agenda. APES
21. Note to the PES Coordination Team 14th July 2005 Draft proposal for the PES Presidency THE NEW SOCIAL EUROPE; Archiwa PES.
22. Nowa Europa Socjalna [w:] Wybrane dokumenty programowe z Kongresu PES. Warszawa 2007, s. 24-33.. Schemat “dekalogu”:

23. Partia Pracy podczas Kongresu w Brighton i Manchesterze. W: „Kongres Brytyjskiej Partii Pracy” A.Skrzypek w *Dziś – Przegląd Społeczny* 3/06.
24. PES Leaders Roadmap December 2004 – June 2005; Archiwa PES
25. PES Manifesto Consultation Workplan 24 April 2007. Archiwa PES
26. PES Social Europe oraz PES Social Europe – Second contributions to the debate. Wydane przez PES w 2006 roku.
27. PES Working Group on the Future of Europe; Adopted by PES Presidency on 03 May 2007; Archiwa PES
28. Resolution on the enlargement of the European Community 8th Congress of the social democratic parties in the European Community. Brussels 28, 29 and 30 June 1971. Archiwum Partii Europejskich Socjalistów w Brukseli (cyt. dalej APES).
29. Skrzypek A., Europa socjalna. *Dziś* nr 6/2006.

SUMMARY

The focus of the article is the theme of “A Social Europe”, which arrived into the vocabulary of contemporary politics almost half of a century ago. “A Social Europe” describes what Europe of the future is, or should be, about

– it has in mind a Europe after the phase of national empires and states, which has evolved into a community known as the European Union and is an alliance of sovereign states, which is developing itself towards a higher form of unity. The article also presents different visions of a “A Social Europe” which appeared during the process of developing the European Union.